

УДК 373.5.016:811.111

ЯВИЩА ЧАСТИНОМОВНИХ ПЕРЕХОДІВ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ ТА ЇХ ВИДИ

Бляшевська А.В., Найт Н.Ф.

Луцький педагогічний коледж

У статті подано характеристику явищ частиномовних (конверсійних) переходів та обґрунтовано їхню словотвірну роль у лексичному наповненні сучасної англійської мови. Представлено класифікаційні моделі переходів, серед яких детально проаналізовано конверсійні явища за належністю похідного слова до певної частини мови. У результаті, проілюстровано, що частини мови сучасної англійської мови – це цілісна система, де усі її частини взаємодіють та переходять одна в одну.

Ключові слова: конверсія, частиномовні переходи, аналітичний лад, похідне слово, субстантивіація, вербалізація.

Постановка проблеми. В епоху сучасних наукових відкриттів, дослідження лексичного рівня мовної системи є актуальними. Ми здобуємо, утримуємо та передаємо іншим знання за допомогою лексичного запасу слів.

Мова і мовне мислення – нерозривні поняття. Граматичний склад кожної мови представляє особливий тип мовного мислення.

Сучасна англійська мова в цьому контексті вирізняється високою продуктивністю утворення нових лексичних одиниць. Закономірності продуктивного словотворення сучасної англійської мови потребують вивчення. Нерідко мову порівнюють з організмом, який піддається змінам у часі і просторі, розвивається і функціонує завдяки «соціальній базі», тобто суспільству людей, які розмовляють цією мовою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У зв'язку з багатоаспектністю, різнобічністю та комплексністю явища частиномовних переходів, у сучасних українських та зарубіжних мовознавчих студіях існують різні погляди до вибору терміна назви вказаного процесу та його різновидів («конверсія», «транспозиція», «трансформація», «перехід», «перехідність», «граматична омонімія», «деривація», «синкретизм», «субституція» тощо). Авторами праць про частиномовні переходи є І.В. Арнольд, Л.С. Бархударов, В.В. Бузаров, В.В. Бурлакова, Н.О. Волкова, Ю.А. Жлуктенко, І.В. Зикова, С.С. Кубрякова, О.Д. Мешков, В.В. Нікішина, А.І. Смирницький, П.А. Соболева, Є.Г. Сошальська, Є.Н. Турапіна та ін. Концепції вчених різняться акцентуванням морфологічної, синтаксичної та семантичної сутності явища транспозиції, а також повнотою дослідження цього процесу.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Проблему транспозиції частин мови неоднозначно висвітлюють в лінгвістичних студіях, і вона й дотепер є дискусійною в сучасному мовознавстві. Тому однією з рушійних сил словотворення англійської мови на сучасному етапі її розвитку є частиномовні переходи, аналіз яких становить мету нашого дослідження.

Виклад основного матеріалу. У сучасній англійській лінгвістичній науці на позначення явищ частиномовних переходів прийнято вживати термін конверсія (conversion), який уперше вжив відомий дослідник англійської мови Д. Лі у своїй книзі «Functional Change in Early English» у 1891 р. [1, с. 4]. Науковець зазначив, що конвер-

сія (від лат. *conversio* – зміна, перетворення) – за сіб словотворення, при якому нове слово утворюється без зміни основної форми нового слова і без застосування словотвірних засобів (одиниць).

У словнику лінгвістичних термінів О.С. Ахманової знаходимо таке визначення терміну конверсії: «Конверсія – утворення нового слова шляхом переведення однієї основи в іншу парадигму словозміни, творення дієслова від основи іменника» [7, с. 202].

Варто зазначити, що важливим чинником розвитку конверсії в англійській мові є її аналітичний лад. Завдяки цьому явищу у мові існує багато можливостей творення нових слів, створюється так звана «морфологічна свобода», коли одне слово вживають в якості різних частин мови, а отже, воно має різні синтаксичні функції. Т.В. Рубанець зазначає: «Корінь, основа і граматична форма слова можуть співпадати за формою (звучання і писання) і тільки внутрішні показники, наприклад артикль, допомагає визначити значення і функцію слів в реченні» [8, с. 287].

Дослідження конверсійних явищ в англійській мові засвідчують існування різних підходів до явища конверсії, а саме: морфологічного, морфолого-синтаксичного, морфолого-синтаксико-семантичного і функціонального.

Комбінований морфолого-синтаксичний спосіб словотвору включає як зміну парадигми, так і зміну синтаксичної функції слова. Прибічники цього підходу влучно зазначають, що для конверсійних утворень притаманні не лише морфологічні, а й синтаксичні фактори, до яких належать: порядок слів, зміна значення, різні асоціації та співвідношення з рядами вже існуючих слів. «Conversion is considered to be a morphological-syntactic word-building means, for it involves both a change of the paradigm and a change of the syntactic function of the word» [2, с. 103].

Прихильники синтаксичного підходу (a purely syntactic approach) розглядають конверсію як «функціональний зсув». Вони стверджують, що слова в сучасній англійській мові можуть одночасно виконувати функції різних частин мови. Цю думку вважаємо недостатньо обґрунтованою, адже такий підхід означає, що в англійській мові немає поділу на різні граматичні розряди слів (частини мови), адже одне слово не може одночасно відноситися до різних частин мови.

Проаналізувавши літературу, зазначимо, що більшість мовознавців найяскравішим прикладом конверсійних утворень в англійській мові

вважають широковживані слова з простою морфологічною структурою. Зазначимо, що найактивнішим є процес конверсії іменника-дієслова. Важливим є те, що вказане явище практично не має обмежень стосовно різних частин мови. Говорять лише про первинність однієї форми та вторинність іншої.

Найбільш обґрунтованими, на нашу думку, є такі принципи класифікації конверсії: за ступенем лексичної стійкості похідного слова (стійка, «оказіональна»); за належністю похідного слова до певної частини мови (субстантивізація, вербалізація, прономіналізація, ад'єктивізація, адвербіалізація та ін.); по відношенню даного акту конверсії до попередніх аналогічних актів («первинна», «вторинна»); по типовості словотворчих відносин, що встановлюються при даному акті конверсії (конверсія як модель, конверсія «унікальна») [4, с. 63].

Дослідник сучасної української мовознавчої науки І.Р. Вихованець послуговується терміном «транспозиція» та виокремлює п'ять її видів, які збігаються з основними видами конверсій у сучасній англійській мові за винятком прономіналізації (переходу в займенник), на місці чого зазначається нумералізація (перехід в числівники) [3]. Зазначену класифікацію демонструє табл. 1.

Розглянемо детально кожен вид поданої класифікації.

Термін «субстантивізація» у словнику лінгвістичних термінів О.А. Ахманової тлумачать як «процес переходу в розряд іменників з іншої частини мови внаслідок набутої здатності безпосередньо вказувати на предмет (а не тільки через його ознаку)» [7, с. 460].

Таблиця 1

Види конверсійних явищ за належністю похідного слова до певної частини мови

субстантивізація	перехід в іменник (noun)
вербалізація	перехід у дієслово (verb)
ад'єктивізація	перехід у прикметник (adjective)
адвербіалізація	перехід у прислівник (adverb)
прономіналізація	перехід у займенник (pronoun)

Джерело: розроблено авторами за даними [3]

Зазначимо, що сфера вживання субстантивів є необмеженою: субстантивізація характерна як для розмовної, так і для літературно-писемної мови, адже, перш за все, це лексичний процес, який у граматичній науці важливий лише у стосунку творення нових частин мови.

В іменники найчастіше переходять прикметники. Наприклад: a relative (рідний), a dear (дорогий), a daily (щоденна газета), тощо.

В.О. Нікішина зазначає, що, незважаючи на велику питому вагу відад'єктивних імен, не можна заперечувати і того, що поряд з ними функціонують творення типу «the poor» (бідняки), «the young» (молоді), «the beautiful» (прекрасне) [6, с. 74].

Сучасна англійська мова характеризується також субстантивізацією власних назв. Внаслідок опредмечування утворені назви мешканців країн, міст, континентів, наприклад: Algerian – adjective (Алжирський – прикметник), Algerian – noun (Алжирець – іменник); African – adjective

(Африканський – прикметник), African – noun (Африканець – іменник).

У результаті, субстантивізація спрощує семантичну форму номінативної одиниці при тому ж змісті і відповідає потребам в економії засобів вираження а, отже, – мовних зусиль.

Ще однією частиною мови, якій притаманний перехід в іменник, є дієслово. Окреслимо найпоширеніші аспекти вказаного переходу, виділені в граматиці англійської мови:

– Разовість дії, наприклад: *to cry* (verb-дієслово) – кричати, плакати, *a cry* (noun-іменник) – крик, вигук.

– Результат дії, наприклад: *to find* (verb-дієслово) – знаходити, *a find* (noun-іменник) – знахідка.

– Стан або процес, наприклад: *to sleep* (verb-дієслово) – спати, *a sleep* (noun-іменник) – сон; (*a sleep* – сон; *a walk* – прогулянка пішки, ходьба) та ін.

Наступний вид частини мовних переходів – вербалізація. В українському тлумачному словнику знаходимо таке тлумачення терміну «вербалізація»: «вид конверсії, що полягає в переході слів (словоформ) з інших частин мови до класу дієслів» [5].

За результатами мовознавчих досліджень доведено, що нові дієслова найчастіше утворюються від:

– іменників: *a bill* (noun-іменник) – рахунок, *to bill* (verb-дієслово) – давати рахунок;

– прикметників: *empty* (adjective – прикметник) – пустий, *to empty* (verb-дієслово) – спустошувати;

– скорочень: *a bach* (bachelor – іменник-noun) – холостяк, *to bach* (verb-дієслово) – холостякувати [9].

Найбільше в дієслово переходить іменник. Зазвичай дієслово має відношення до дії, що відображено в таких мовленнєвих ситуаціях:

– момент з дії: *jump* (verb) – *jump* (noun) – різкий стрибок з підлоги; *move* (verb) – *move* (noun) – зміна положення;

– людина, що виконує дію, наприклад: *help* (verb) – *help* (noun) – людина, що допомагає; *bore* (verb) – *bore* (noun) – людина, що займає; *cheat* (verb) – *cheat* (noun) – людина, що бреше;

– місце дії, наприклад: *drive* (verb) – *drive* (noun) – частина дороги, по якій їздять; *walk* (verb) – *walk* (noun) – місце для прогулянок;

– предмет чи результат дії, наприклад: *peel* (verb) – *peel* (noun) – зовнішня шкірка фрукта або картоплі, що знімається; *find* (verb) – *find* (noun) – знаходження чогось, особливо чогось цінного чи приємного.

Цей список можна поповнити ще багатьма прикладами відомих кожному англійському жителю слів.

– *Drum* (барабан) – *to drum* (грати на барабані);

– *elbow* (лікоть) – *to elbow* (штовхати ліктем);

– *flower* (квітка) – *to flower* (цвісти, розквітати);

– *iron* (праска) – *to iron* (прасувати, гладити);

– *queue* (черга) – *to queue* (стояти в черзі);

– *ticket* (квиток) – *to ticket* (постачати квитками, видавати квитки).

Наступними різновидами частини мовних переходів є ад'єктивізація – перехід різних частин

мови у прикметник та адвербіалізація – перехід в прислівник.

Цікавим явищем у цьому стосунку є утворення конвертованих пар, що дозволяє перехід прислівників у прикметники і навпаки. У табл. 1 подано приклади лексем, які можуть одночасно належати як до класу прислівників, так і до класу прикметників.

Таблиця 1
Лексеми, які демонструють конвертовані пари прислівника-прикметника

Лексема	Лексичне значення 1 (прислівник – adverb)	Лексичне значення 2 (прикметник – adjective)
Daily	щодня	щоденний
Weekly	щотижня	щотижневий
Monthly	щомісяця	щомісячний
Yearly	щорічно	щорічний
Fast	швидко	швидкий
Far	далеко	далекий
Near	близько	близький
Hard	старанно	старанна
Early	рано	ранній
Still	спокійно	спокійний
Low	низько	низький
Long	довго	довгий
High	високо	високий
Wide	широко	широкий
Wrong	неправильно	неправильний
Straight	прямо	прямий
Late	пізно	пізній

Джерело: розроблено авторами за даними [1; 2; 4]

Список літератури:

- Lee D.W. Functional Change in Early English. Columbia University dissertation. Menasha, Wisc., 1948. – P. 4.
- Арнольд І.В. Лексикологія сучасної англійської мови : Підр. для ин-тов и фак. іноз. мов / І.В. Арнольд. – М.: Высшая школа, 1959. – 295 с.
- Вихованець І., Городенська К. Теоретична морфологія української мови. – К.: Університетське видавництво «Пульсари», 2004. – 400 с.
- Жлуктенко Ю.А. Конверсія в сучасній англійській мові як морфолого-синтаксичний спосіб словотвору / Ю.А. Жлуктенко // Іноземна мова у школі. – 1985. – № 5. – С. 53-54.
- Український тлумачний словник [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ukrainian_explanatory.academic.ru/16136/%D0%B2%D0%B5%D1%80%D0%B1%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F.
- Нікішина В.В. Конверсія і субстантивізація у сучасній англійській мові / В.В. Нікішина // Проблеми лексичної та словотвірної семантики. – 1984. – С. 74-75.
- СЛТ: Словарь лингвистических терминов / [ред.-упоряд. О.С. Ахманова]. – М.: Советская Энциклопедия, 1969. – 608 с.
- Рубанець Т.В. Конверсія як засіб словотвору: її становлення та типізація / Т.В. Рубанець // Наукові записки [Національного університету «Острозька академія»]. Сер. : Філологічна. – 2012. – Вип. 26. – С. 287-289. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2012_26_87.

Явище переходу частин мови в займенник, яке в граматичній науці окреслено поняттям «прономіналізація», в англійській мові не знайшло свого практичного вираження. Натомість в українській мові це явище достатньо поширене (наприклад: *ліс рук, море сліз, хмари комарів*).

Таким чином, тенденцію переходів іменника, дієслова, прикметника та прислівника можна зобразити у рис. 1.

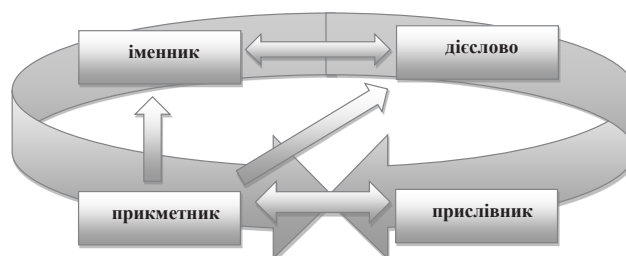

Рис. 1. Тенденції переходів частин мови в англійській мові

Джерело: розроблено авторами

Висновки і пропозиції. Отже, конверсія – це один з найпродуктивніших способів поповнення словникового складу сучасної англійської мови. Запам'ятавши один іменник, ми дізнаємося споріднене йому дієслово, прикметник, займенник.

Грамматична омонімія багатьох англійських слів, яка виникла в результаті втрати флексій є лише однією з декількох причин зародження конверсії як нового способу словотворення. Вказане явище характеризується багатоплановістю та синкретизмом. Таким чином, частини мови сучасної англійської мови – це цілісна система, де усі її частини взаємодіють та переходять одна в одну.

Бляшевська А.В., Найт Н.Ф.

Луцкий педагогический колледж

ЯВЛЕНИЯ ЧАСТЫНОМОВНЫХ ПЕРЕХОДОВ В АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ И ИХ ВИДЫ

Аннотация

В статье дана характеристика конверсионных переходов частей речи и обосновано их словообразовательную роль в лексическом наполнении современного английского языка. Представлено классификационные модели переходов, среди которых детально проанализированы конверсионные явления по принадлежности производного слова к определенной части речи. В результате проиллюстрировано, что части речи современного английского языка – это целостная система, где все ее части взаимодействуют и переходят друг в друга.

Ключевые слова: конверсия, переходы частей речи, аналитический строй, производное слово, субстантивация, вербализация.

Bliashavska A.V., Knight N.F.

Lutsk Pedagogical College

THE PHENOMENA OF TRANSITIONS BETWEEN PARTS OF THE SPEECH IN ENGLISH LANGUAGE AND ITS SPECIES

Summary

The phenomena of transitions between parts of speech (conversion) is described and its word-forming role in the lexical filling of the modern English language is proved in the article. The classification models of transitions are presented, among which the conversion phenomena is analyzed in detail in terms of the word derivation to a certain part speech. As a result, the assertion that parts of the speech of the modern English language is an integral system, where all its parts interact and move into one another, is illustrated in the article.

Keywords: conversion, transitions between parts of speech, analytical system, derivative word, substantiation, verbalization.